

VED AVDUKINGEN AV EGEDE-MONUMENTET I OSLO

av

NILS BLOCH-HOELL

Den 13. mai d. å. ble det i Oslo — ved Trefoldighetskirken nedenfor «Deichman-søylen» — avduket et monument, utført av billedhuggeren Nic. Schjøll, over banebryteren for norsk misjonsvirksomhet, Hans Egede. Ved denne anledning holdt formannen i komitéen for innsamlingen og den drivende kraft bak dette tiltak, lektor, dr. theol. Nils Bloch-Hoell, følgende tale som det er en glede for oss å gi plass for i NOTM. — Red.

På sokkelen til det monument vi idag skal avduke, er det hugget inn fire ord: *Hans Egede, Grønlands apostel*. Disse ordene er også risset inn i tre lands saga. Og i store og små fremstillinger av kirkens og misjonens historie møter vi de samme ordene: Hans Egede, Grønlands apostel. I en nylig utkommet misjonshistorie av biskop Stephen Neill, er to norske misjonærer tatt med: Hans Egede og Lars Skrefsrud. Skrefsrud er nevnt i en bisetning. Egede er omtalt over to sider. Egede er en av de første nordmenn hvis bøker ble oversatt til fremmede sprog mens han selv levde. Han opplevde at hans Grønlands beskrivelse ble oversatt til engelsk, tysk og hollandsk. Kort etter hans død kom også en fransk utgave. Slår vi opp i det store oppslagsverket Encyclopædia Britannica, vil vi lete forgjeves etter mange navn som i vårt land hører med til folkeskolens pensum. Vi har hatt norske konger hvis navn ikke er nevnt i oppslagsverket. Det samme gjelder politikere som Falsen og Ueland, og kunstnere som Erik Werenskiold. Hans Egede er ikke bare omtalt i en egen artikkel, men også flere andre steder i verket.

Hans Egede var født på gården Harstad på Hinnøy den 31. januar 1686. Faren var av dansk presteslekt, men bosatte seg som ung mann i Norge. Morens ætt var norsk. I sin barndom og ungdom bodde Egede i Nord-Norge, og livet der på sjø og land

lærte ham meget av det som han siden fikk bruk for som Grønlands apostel. Egede ble kapellan bare 21 år gammel, og fikk fjorten års virketid som prest i Norge.

Han merket seg straks ut ved en sterk selvstendighet. Det var tidens skikk at en prest skulle gifte seg med forgjengerens enke, om hun fantes. Det nektet Egede blankt. Han ville ha sin kjære Gjertrud Rasch (Rask), og ingen annen. Den forsmådde enken ble dødelig fornærmet. Den høyættede fru Dorothea de Fine trengte vel ingen forsørger, men forsmedelsen drev henne til å ta hevn. Hun gjorde Egede umulig i sin overordnedes, prostens øyne. Og Egede var en viljesterk og temperamentsfull herre, som ikke hadde lett for å bøye seg, især i sine unge år. Så ble det konflikt. Men Egedes menighet var glad i den kraftfulle kapellanen. Så bygget den like godt en egen kapellkirke for ham. Der skulle *han* preke. Og der skulle *de* gi ham offer som prosten ikke skulle ha noe med. Og da fisket et år slo til, forærte Vågan menighet Egede et praktfullt sølvkrus, som en av våre kunsthistorikere har skrevet en avhandling om.

Hans Egede hører Nord-Norge til. Der hvor han ble født og vokste opp, ble de trekkene i hans karakter meislet som gjorde ham til en av Norges store sønner, og som bringer hans navn inn i kirkens verdenshistorie. Derfor er det en stor glede for den komité som idag avslutter sitt arbeid, å ha medvirket til at det nå står et minnesmerke for Egede utenfor Harstad kirke.

Egede ble ikke alltid i Nord-Norge. Sitt storverk øvet han på Grønland. Utrolige vanskeligheter måtte overvinnes før han kom dit. Kallet til å virke som misjonær kom til Egede allerede i 1708. Det skulle gå tretten år før han fikk reise. Gang på gang sendte han ut opprop om å la evangeliet lyde på Grønland. Et sted skriver han: «Ach kunde jeg optænde en Ild udi mine Med-Christnes Hierter, og komme dem at brænde af Iver for Guds Æres Udbredelse.» Egede fikk tenne en ild, selv om det tok tid før ilden blusset opp. Han ble det store eksempel. I dag er det over ni hundre norske misjonærer i virksomhet.

Hans Egede ga ikke opp. Han skrev til Nidarosbispens og til biskopen i Bergen, til Misjonskollegiet i København og til Kon-

gen. Til slutt sa han opp sitt embete, sto uten lønn, uten formue, uten pensjon. I tre år levde han fra hånd til munn før han i mai 1721 kunne sette kursen for Grønland. Da sto han i spissen for en hel ekspedisjon.

Hans Egede er blitt *det nye Grønlands grunnlegger*. Men først og fremst var han misjonær, Norges og Danmarks *pionermisjonær*.

Da Egede reiste til Grønland, *håpet* han å finne etterkommere etter de gamle nordmenn der. Dem fant han ikke. Han *visste* at han ville møte et stenalderfolk hvis språk ingen hadde gransket. Hos dette folket ble han i femten slitsomme år. De første syv årene bodde Egede og hans familie i ett rom, et fuktig og trekkfullt rom, når han da ikke overnattet i de primitive eskimohytene.

Egede er den første i Skandinavia som har skrevet utførlig om kristen misjons motiv og mål, den første som tenkte igjennom misjonens metoder. Han grunnla den kristne kirke på Grønland. Han er Grønlands apostel. Men hans virke gikk videre. Egede forbedret kartene over Grønland og ga viktige bidrag til kunnskapen om landets geografi.

Han var og sprogforsker. Professor Knut Bergsland sier om Egedes banebrytende vitenskapelige innsats at «på hans skuldre står alle» som senere har arbeidet med eskimosproget. Egede er grunnlegger av den moderne eskimoiske filologi.

Egede var etnograf, gransket sed og skikk, tanker og tro blant eskimoene. En av våre forskere sier om dette at «med sitt grundige, nitide feltarbeid» var Egede «langt forut for sin tid».

Selv tenkte Egede meget beskjedent om sin gjerning. Men grønlenderne visste å verdsette den. Han forkynte for dem og hjalp dem med mat og medisin, råd og undervisning. Og da den store koppe-epidemien herjet Grønland, var Gjertrud og Hans Egede natt og dag opptatt med å pleie de syke, uten tanke på egen risiko. Gjertrud Egede ofret livet i denne kampen. Hans Egede overlevet. Og en av grønlenderne sa til ham: «Du har gjort det for oss som ikke engang våre egne ville ha gjort.» Helt selvfølgelig omtales han i et historieverk for Grønland som «den

største personlighet i Grønlands historie» (Hans Gad: Grønlands historie, København 1946). Et grønlandsk frimerke bærer Egedes portrett, og hans bilde er for alltid preget inn i det grønlandske folks bevissthet.

Også etter at Egede forlot Grønland, virket han for dets vel, blant annet i ti år som leder av Det grønlandske seminar i København, hvor misjonærer for Grønland ble utdannet. Frasset et besøk hos sin datter i Norge bodde Egede resten av sitt liv i Danmark. En dansk kirkehistoriker har kalt Egede for «Danmarks første og tillige største Missionær». Vårt broderfolk i sør har tatt vel vare på Egedes minne. Mange danske forskere har skrevet om ham. En kirke i København bærer hans navn. Og utenfor «Marmorkirken» i Kongens København står siden 1913 en imponerende statue av Grønlands apostel.

Norge har lenge forsømt å hedre Egedes minne. I vår tid er noe av den uretten gjort god igjen, først og fremst ved den gjerning som øves av Egede Instituttet, som i snart tyve år har virket til fremme av misjonskunnskap og misjonsforskning. Og idag avdukes riksmonumentet over Grønlands apostel. Jeg takker hjertelig de mange givere som har gjort det mulig å reise dette monumentet, og alle som på annen måte har hjulpet med innsamlingen og med arrangementet ved avdukingen. Særlig takker jeg Oslo kommune for hyggelig behandling og for generøs restfinansiering. Og jeg retter en varm takk til billedhuggeren, *Nic. Schiøll* for tålmodig og godt samarbeid og for fremragende kunstnerisk løsning av oppgaven. Det er den unge, dynamiske Egede vi får se når dekket faller. Han står ikke, men går i motvind, mot vest. I venstre hånd holder han høyt hevet Bøkenes Bok. Høyre hånd er halvveis åpen i en formende bevegelse.

På Hans Egedes kiste sto det skrevet: «Berømmelig i Norge, Roesværdig i Danmark, men udødelig paa Grønland». Hans Egede er stor nok til at Norge kan dele ham med Danmark og Grønland. Han tilhører jo hele kristenheten. Men det monument vi i dag avduker, tilhører fra nå av Oslo kommune. Jeg har på komitéens vegne den ære å overlevere monumentet til Oslo kommune ved byens ordfører, *Brynjulf Bull*.